

Peranan Dialek Dalam Proses Pengajaran dan Pembelajaran di Sekolah Menengah

(The Role of Dialect in the Teaching and Learning of Secondary Schools)

Nuradlin Syafini Nawi (adlinsyafini@yahoo.com)
Zaleha Embong (zaleha.e@umk.edu.my)
Universiti Malaysia Kelantan

Abstract

Kelantan is an East Coast state, Malaysia that has a unique dialect and high oriental identity. Kelantanese use the Kelantan dialect in daily communication. The communication process cannot run smoothly if the sent message is not understood due to some obstacles such as language accent, meaning, and spelling. For Kelantanese, dialect is a key element in building the spirit of statehood and maintaining one's identity as a Kelantanese. This article aims to examine the function of the Kelantan dialect during the learning process in the classroom in secondary schools in Kota Bharu, Kelantan. This qualitative study uses the library method and in-depth interview method to collect data. The findings show that the use of dialects helps teachers to improve students' understanding during the teaching and learning process in class. The communication process during the teaching and learning process that using the mother tongue runs more smoothly, and the students can give full attention without any language interruption. It is because dialect is the first language for dialect speakers.

Keywords: dialect, teaching and learning process (P&P), secondary school, Kelantanese dialect

---

Pengenalan

Komunikasi adalah proses simbolik untuk menghasilkan satu proses interaksi dan berkongsi idea, perasaan atau pemahaman diri. Aktiviti berkomunikasi merupakan satu bentuk penyampaian maklumat yang tidak dapat dielakkan dan perlu dilakukan dalam kehidupan seharian. Manusia akan ketinggalan dalam semua bidang dan hidup dalam kesunyian jika proses komunikasi tidak berlaku (Mohd Khairuddin et al., 2014). Hal ini kerana melalui perkongsian dengan pihak lain semasa proses komunikasi dapat mengembangkan dan menambah baik lagi sesuatu idea.

Kajian mengenai keunikan dan pemahaman tentang dialek di Malaysia bukanlah sesuatu kajian yang baru dalam kalangan ahli bahasa. Antaranya, kajian Siti Rahimah Mustaffa et al. (2017), Ahmad (2006), Shahidi dan Rahim Aman (2010), Rahazimah dan Abdul Razaq (2018), dan Chew (2016). Masyarakat Kelantan adalah antara negeri yang mempunyai dialek tersendiri. Keadaan bunyi dan ejaan sesuatu perkataan itu terlalu banyak perbezaan dengan perkataan dalam bahasa Malaysia, walaupun dialek itu asal usulnya perkataan bahasa Malaysia yang telah diolah (Zaliza & Zuliana, 2014). Bagi masyarakat Kelantan, dialek merupakan elemen utama dalam proses membina semangat kenegerian dan seterusnya mengekalkan identiti diri sebagai orang Kelantan (Azrizan & Karim, 2015).

Menurut Yahya dan Muhamad Shahabudin (2010) pula, proses komunikasi tidak dapat berjalan dengan baik jika mesej yang dihantar tidak difahami oleh pihak lain. Hal ini disebabkan oleh beberapa halangan seperti aksen bahasa dan ejaan seterusnya mempengaruhi keyakinan pelajar dalam berkongsi pendapat. Walaupun penggunaan dialek oleh pelajar dilihat banyak menyukarkan pelajar dalam pelbagai aspek, bagaimana pula fungsi dialek yang sebenar terhadap proses P&P pelajar di sekolah? Ini kemudiannya membawa kepada keperluan untuk meneliti perkara ini dengan sistematik.

Kajian tentang keunikan dan pemahaman dialek Kelantan di Malaysia bukanlah sesuatu kajian yang baru dalam kalangan ahli akademik. Namun, kajian yang meneliti fungsi dialek dalam membantu proses pengajaran dan pembelajaran di sekolah masih kurang diteliti oleh pengkaji lain. Justeru, kajian sebegini penting dilaksanakan bagi melihat peranan dialek dalam proses pengajaran dan pembelajaran di sekolah menengah. Kajian sebegini boleh memberi gambaran yang jelas mengenai fungsi penggunaan dialek dalam komunikasi semasa proses pembelajaran pelajar sekolah.

Ulasan Literatur

Dialek merupakan satu bentuk sub bahasa kepada bahasa. Fonologi setiap dialek itu berbeza bergantung kepada setiap daerah dan kawasan. Di Malaysia, umpamanya, mempunyai 13 buah negeri yang mempunyai pelbagai dialek di setiap daerah. Menurut Shahidi et al., (2020), sesuatu bahasa atau dialek itu boleh dipengaruhi daripada kelainan dalam unsur alam dan persekitaran di sesebuah tempat bahasa itu dituturkan. Dialek juga merupakan bentuk variasi bahasa tertentu yang dituturkan oleh sekumpulan penutur dalam satu institusi masyarakat bahasa. Penggunaan istilah dialek atau juga dikenali sebagai loghat ini berasal daripada perkataan Yunani iaitu 'dialektos' (Siti Noraini et al., 2014).

Penggunaan dialek sering diaplikasikan dalam komunikasi semasa proses pembelajaran dan pengajaran (PdP) di sekolah. Penggunaan dialek dalam proses PdP merupakan perkara biasa bagi guru dan pelajar sekolah di negeri penutur dialek. Menurut Abdul Aziz (2003), aktiviti komunikasi berlaku dalam pelbagai bentuk di

institusi pengajian untuk menyampaikan ilmu pengetahuan, membentuk modal insan berkualiti, dan mendapatkan maklum balas. Sekolah merupakan tempat yang paling banyak proses komunikasi atau interaksi berlaku; khususnya di dalam kelas seperti interaksi antara guru dengan pelajar semasa proses pembelajaran dijalankan (Nurul Salmi & Mohd Isha, 2014).

Pelajar penutur dialek yang pekat sering berdepan dengan pelbagai kesukaran berbanding pelajar yang menggunakan bahasa Malaysia dalam semua urusan (Pramela Krish et al., 2014). Antaranya, masalah dalam pembelajaran dan temu duga untuk mendapatkan pekerjaan setelah menamatkan zaman persekolahan. Oleh hal yang demikian, pelajar ini memilih untuk bersosial dalam kalangan mereka sahaja dan bersosial secara berkelompok walaupun menetap di negeri lain (Pramela Krish et al., 2014).

Di samping itu, dialek turut berperanan menimbulkan gangguan terhadap perkembangan kemahiran komunikasi bahasa Malaysia pelajar dan merupakan satu faktor yang dominan dalam menentukan berlakunya perkara tersebut (Fathiah, 2009). Ang dan Che Radiah (2012) menegaskan pelajar Cina yang membesar dalam persekitaran menggunakan bahasa ibunda tidak mencapai keputusan yang baik dalam peperiksaan awam. Pelajar yang membesar dalam persekitaran bertutur dalam dialek sering mengalami kesukaran dalam kemahiran komunikasi berkesan walaupun para pelajar itu memperoleh markah peperiksaan yang tinggi dalam mata pelajaran bahasa Malaysia di sekolah (Hassan, 2000). Hal ini seiring dengan kenyataan Salinah (2015) bahawa terdapat ramai pelajar, terutamanya pelajar bukan Melayu, yang mendapat keputusan yang cemerlang dalam subjek bahasa Malaysia tetapi gagal berkomunikasi dengan baik.

Metodologi

Artikel ini memfokuskan peranan dialek dalam proses pengajaran dan pembelajaran di sekolah menengah kebangsaan di Kota Bharu, Kelantan. Data bagi artikel ini diambil daripada sebuah kajian kes berbentuk kualitatif. Data diperoleh melalui kaedah kepustakaan dan temu bual mendalam. Manakala, kaedah analisis tematik digunakan untuk menganalisis data yang diperoleh.

Kajian ini memfokuskan kepada dua buah sekolah menengah kebangsaan di Kota Bharu; iaitu SMKK1 dan SMKK3. Sekolah menengah kebangsaan di Kota Bharu dipilih sebagai lokasi kajian kes. Hal ini kerana Kota Bharu merupakan ibu negeri kepada Kelantan yang mempunyai majoriti penduduk yang bertutur dalam dialek Kelantan dan terkenal dengan semangat jati diri yang tinggi (Mohd Tarmizi, 2018). Subdialek yang digunakan di Kota Bharu merupakan subdialek paling standard dan dituturkan dalam komunikasi harian yang difahami oleh semua penduduk di Kelantan. Peserta kajian ialah guru tingkatan dan pelajar tingkatan dua sekolah menengah kebangsaan yang dipilih.

Selain itu, kajian ini hanya tertumpu kepada pelajar tingkatan dua sahaja. Hal ini kerana pelajar tersebut dalam fasa meneroka kemahiran komunikasi diri, fasa mengenali alam remaja dengan mengumpulkan kumpulan sosial dan mencari keserasian dengan persekitaran, dan mencapai umur matang menjawab soalan. Pemilihan pelajar tingkatan dua juga berkaitan dengan dasar Kementerian Pelajaran yang tidak menggalakkan pemilihan responden kajian daripada kelas-kelas peperiksaan. Hal ini kerana dikhuatiri mengganggu proses pembelajaran mereka.

Proses temu bual yang dilaksanakan mengemukakan soalan berbentuk separa struktur. Hal ini kerana soalan temu bual berbentuk separa struktur dapat membantu pengkaji untuk memahami maklumat yang disampaikan dengan lebih mendalam melalui penambahan soalan untuk memantapkan lagi data yang dikumpul. Baxter dan Babbie (2003) menyatakan kaedah ini dapat memberi kebebasan dan keanjalan kepada pengkaji untuk menyelaras soalan apabila berada dalam situasi yang tidak dijangka supaya relevan dengan fokus kajian.

Selain itu, koleksi audio setiap responden semasa sesi temu bual yang dijalankan di dalam kelas telah dirakam. Seterusnya, proses transkripsi dilakukan ke atas data yang telah dikumpul dengan menggunakan kod tertentu. Data temu bual ini dikelaskan kepada tema-tema khusus ketika menganalisis hasil kajian.

Dapatan dan Perbincangan

Hasil kajian mendapati dialek merupakan salah satu pemangkin kepada kefahaman dan kecemerlangan pelajar semasa proses PdP di sekolah. Dialek Kelantan dan bahasa Malaysia digunakan secara serentak dalam proses pembelajaran, sesuai dengan keadaan yang memerlukan fungsi kedua-dua bahasa tersebut semasa guru mengajar dalam proses komunikasi di SMKK1 dan SMKK3 di Kota Bharu, Kelantan. Penggunaan kedua-dua bahasa ini dilihat memainkan peranan penting dalam menghasilkan komunikasi berkesan antara guru dengan pelajar semasa di dalam kelas. Hal ini kerana keselesaan pelajar semasa proses komunikasi perlu diutamakan supaya proses interaksi antara guru dengan pelajar lebih berkesan. Temu bual bersama guru menyatakan:

“Bahasa yang digunakan kena seimbang. Dari segi kefahaman pelajar, adalah lebih baik guna dialek Kelantan kerana mereka lebih senang tangkap pelajaran itu. Kalau untuk penulisan, saya perlu terjemahkan semula sebutan Kelantan tersebut ke dalam bahasa kebangsaan supaya mereka tidak terikut dengan ejaan dialek.”

(G1, SMKK1)

“Penggunaan dialek Kelantan tidak boleh dielakkan semasa sesi pembelajaran kerana berkesan dalam meningkatkan pemahaman pelajar terhadap sesuatu subjek. Namun, bahasa utama semasa proses pengajaran guru ialah bahasa Malaysia. Kami guna kedua-dua bahasa supaya dapat memberikan

gambaran kepada pelajar akan kepentingan menguasai bahasa Malaysia dan pada masa yang sama mengekalkan bahasa budaya negeri sendiri”
(G2, SMKK1)

“Saya selalunya guna bahasa Malaysia masa baca maklumat dari buku teks tapi bila nak terangkan lebih mendalam biasanya saya guna dialek Kelantan bagi mereka lagi faham.”
(G5, SMKK3)

Berdasarkan pandangan guru-guru di atas, pemahaman pelajar tentang mata pelajaran dalam proses pembelajaran lebih diutamakan supaya mesej dalam komunikasi lebih berkesan. Maka, dialek Kelantan telah digunakan untuk membantu proses komunikasi guru semasa proses pembelajaran dalam kelas. Selain itu, proses pembelajaran juga berjalan lancar kerana pelajar dapat memberikan perhatian sepenuhnya tanpa sebarang gangguan bahasa. Hal ini seiring pandangan Fuziah (2013) yang menyatakan komunikasi berfungsi sebagai proses memberitahu, mendidik, memujuk, dan menghibur. Penelitian temu bual bersama guru-guru mendapati mereka mengaplikasikan Teori Akomodasi Komunikasi ketika proses pembelajaran dalam kelas.

Oleh itu, kemahiran komunikasi dalam kalangan guru sangat penting kerana setiap perlakuannya bakal meninggalkan kesan positif atau negatif ke atas pelajar (Tay, 2003). Menurut Mazni et al., (2019), kemahiran komunikasi berkesan yang ditunjukkan oleh guru mampu melahirkan pelajar yang hebat dalam kedua-dua bahasa serta menentukan kejayaan mereka di kemudian hari. Guru 1 juga menyatakan bahawa:

“Kalau mengajar di sekolah di negeri yang mempunyai dialek ni kita sebagai guru terpaksa guna kedua-dua bahasa iaitu dialek dan bahasa standard atau dikenali sebagai bahasa Malaysia lah. Sebab kedua-dua bahasa ini penting dalam menentukan kecemerlangan akademik dan kemahiran komunikasi pelajar. Proses pembelajaran pun senang dan lancar.”
(G1, SMKK3)

Hal ini seiring dengan pandangan Anuar dan Nelson (2017) bahawa asas kepada proses pembelajaran yang berkesan ialah guru yang berjaya menguasai teknik mengajar yang berkesan. Temu bual bersama pelajar juga menunjukkan yang mereka bersetuju dengan fungsi dialek dalam proses pembelajaran sebagai alat bantuan untuk memberi lebih kefahaman dan keselesaan mereka.

“Cikgu kena guna kedua-dua bahasa sekali sebab mudah sikit ilmu nak sampai. Sebenarnya, kalau KL saya faham sikit. Guna dialek Kelantan pun saya faham sebenarnya. Tapi saya pilih cikgu mengajar dalam dialek Kelantan sebab kesian ada kawan-kawan Kelantan yang tak faham.”
(P3, SMKK1)

“Kami belajar guna dua bahasa iaitu bahasa Kelantan dan bahasa Malaysia masa belajar dalam kelas. Biasanya mula-mula cikgu mengajar dalam bahasa Malaysia. Lepas tu, cikgu akan terangkan sekali lagi guna bahasa Kelantan. Macam cikgu terjemah semula gitu. Bila cikgu terangkan dalam dialek Kelantan kira dia bantu kami lagi faham bila belajar.”

(P10, SMKK1)

“Kalau cikgu terangkan dalam dialek Kelantan sebenarnya lagi faham sebab ada perkataan bahasa KL kami tak faham pun. Macam tak pernah dengar pun. Bila cikgu beritahu atau beri contoh dalam dialek Kelantan baru faham. Perkataan bahasa Malaysia itu nanti boleh kami gunakan bila bercakap sebab dah faham maksud dia.”

(P1, SMKK1)

Selain itu, sesetengah pelajar juga tidak mempunyai masalah sekiranya guru menggunakan lebih banyak dialek Kelantan dalam proses pembelajaran. Hal ini kerana penggunaan dialek Kelantan oleh guru menjadikan mereka berasa lebih dekat dengan guru ketika belajar. Kenyataan ini seiring dengan ciri-ciri Teori Identiti Sosial. Menurut Worchel et al. (1998), seseorang individu itu akan tertarik dengan kelompok sosial yang mempunyai ciri-ciri persamaan dengan sosial identitinya. Mohammad Shahrul Nizam dan Muhammad Zaid (2018) pula menyatakan bahawa bertutur di dalam dialek dapat mewujudkan suasana kemesraan. Hal ini seiring dengan kenyataan pelajar berikut:

“Saya lagi suka cikgu guna dialek Kelantan sebab tak faham dengan kurang berminat kalau guna bahasa KL sebab susah nak faham ada sesuatu perkataan tu.”

(P7, SMKK1)

“Saya suka cikgu mengajar guna dialek Kelantan sebab rasa macam rapat dengan cikgu. Rasa mesra. Kalau nak tanya apa-apa pun rasa tak malu sebab tak payah cakap bahasa KL.”

(P11, SMKK1)

“Saya tak pernah cuba cakap bahasa KL ni sebab membesar kat sini. Bila cikgu mengajar guna dialek Kelantan tu saya suka lah sebab rasa rapat dengan cikgu. Senang faham sikit bila belajar sesuatu subjek guna dialek.”

(P16, SMKK3)

“Suka lagi kalau cikgu mengajar dalam dialek sebab senang nak tanya soalan. Rasa pelik pulak kalau kena tanya dalam bahasa Malaysia. Lagi pun, ada kawan-kawan tak suka kalau orang Kelantan berlagak cakap KL. Cakap Kelantan baru ada orang nak kawan.”

(P21, SMKK3)

Malah, pendapat-pendapat di atas dikukuhkan dengan pandangan daripada Guru 4 yang menyatakan bahawa:

“Adalah menjadi perkara biasa jika seseorang individu suka bercakap atau berkawan dengan kelompok yang mempunyai ciri-ciri yang sama dengannya. Contohnya, kita selalu dengar orang Kelantan hanya suka berkawan dengan orang Kelantan. Bagi saya perkara ini adalah biasa kerana kita berasa puas bila berkomunikasi dengan orang yang bertutur dalam bahasa yang sama. Namun, bagi saya kelompok ini bukan membenci kelompok penutur yang lain tapi mereka lebih kepada malu kerana seperti yang kita semua tahu penutur Kelantan mempunyai aksen yang kuat.”

(G4, SMKK3)

Berdasarkan dapatan daripada temu bual yang telah dikemukakan, guru-guru cuba menyeimbangkan penggunaan kedua-dua bahasa semasa proses pembelajaran dalam kelas. Hal ini bagi memastikan setiap pelajar walaupun berlatar belakang sosial yang berbeza masih menerima maklumat dan ilmu yang disampaikan oleh guru mereka dengan jayanya. Hal ini seiring dengan pendapat Ummi Kultsum (2018) bahawa bahasa yang digunakan menjadi bervariasi kerana setiap penutur itu berbeza-beza dan aktiviti komunikasi yang dilakukan juga pelbagai. Kewujudan latar belakang sosial yang berbeza dapat dilihat dalam dapatan kajian dari sesi temu bual dengan beberapa responden selaku pelajar sekolah. Para pelajar menyatakan bahawa:

“Saya lebih selesa cikgu guna bahasa Kelantan sebab bahasa KL susah sikit nak faham beberapa perkataan.”

(P9, SMKK1)

“Saya lagi selesa cikgu ajar dalam bahasa Kelantan sebab senang nak faham. Tapi, saya faham je kalau cikgu mengajar dalam bahasa KL.”

(P6, SMKK1)

Manakala, lain pula pandangan pelajar ini yang menyatakan bahawa:

“Bahasa KL sebab senang nak faham. Ada perkataan dialek Kelantan yang kadang orang tua guna saya tidak faham. Mak ayah saya bukan berasal dari sini. Dialek Kelantan yang digunakan pun tidak terlalu pekat. Lepas tu seeloknya bahasa KL sebab susah masa nak jawab soalan exam sebab istilah lain.”

(P20, SMKK3)

Jelas bahawa tindakan para guru menggunakan kedua-dua bahasa semasa proses pembelajaran adalah tepat kerana aspek kefahaman dan penulisan mempunyai kepentingan yang sama. Bahkan, di dalam peperiksaan kertas bahasa Melayu dibahagikan kepada dua iaitu kertas bahasa Melayu Pemahaman dan kertas bahasa Melayu Penulisan untuk menguji kemahiran bahasa para pelajar. Hal ini

seiring dengan pandangan Guru 3 yang menyatakan bahawa:

“Sama-sama penting kerana satu bahasa ini menunjukkan identiti dan keunikan negeri dan satu bahasa lagi penting untuk kemajuan diri pada masa hadapan contohnya untuk menghadiri sesi temu duga dan pembentangan. Kata mudahnya kena seimbang”

Di samping itu, kepentingan guru dan pelajar mahir berkomunikasi dalam kedua-dua bahasa ini turut dinyatakan oleh Guru 4 bahawa:

“Dialek itu adalah sesuatu warisan yang berharga. Dialek itu bahasa asal kita yang menentukan identiti asal usul kita yang sepatutnya tidak boleh diabaikan. Ibu bapa dan guru boleh mendidik anak-anak menggunakan bahasa formal dalam sesi pembelajaran tetapi luar dari sesi pembelajaran kembali kepada penggunaan dialek supaya terdapat keseimbangan penggunaan bahasa di situ. Prinsip penggunaan bahasa komunikasi ialah bahasa perlu digunakan mengikut situasi.”

(G4, SMKK3)

Seiring dengan saranan Kementerian Pendidikan Malaysia (2017) bahawa dalam proses pembelajaran di institusi pendidikan perlu mengutamakan bahasa kebangsaan sebelum diikuti dengan bahasa lain. Menurut Perlembagaan Persekutuan Artikel 152, setiap individu mempunyai hak untuk menggunakan bahasa ibunda untuk tujuan tak rasmi. Namun, bukan untuk tujuan rasmi. Kesimpulannya, tindakan guru-guru menggunakan kedua-dua bahasa dalam proses pembelajaran merupakan tindakan yang tepat. Hal ini kerana mereka mendidik para pelajar supaya menguasai bahasa kebangsaan dan menghargai warisan dialek.

Penutup

Kesimpulannya, penggunaan dialek membantu guru untuk meningkatkan kefahaman pelajar semasa proses PdP dalam kelas. Proses komunikasi semasa proses PdP yang menggunakan bahasa ibunda lebih berjalan lancar dan para pelajar dapat memberikan perhatian sepenuhnya tanpa sebarang gangguan bahasa. Hal ini kerana dialek merupakan bahasa pertama bagi pelajar penutur dialek. Pemilihan bahasa untuk proses komunikasi semasa proses pembelajaran dalam kelas seharusnya tidak menjadi beban pelajaran kepada pelajar. Hal ini kerana penyesuaian bahasa dalam proses komunikasi itu perlu dilakukan pada tempatnya. Perkara utama semasa proses pembelajaran selain subjek bahasa Melayu ialah kefahaman pelajar tentang subjek yang diajar bukanlah penggunaan kosa kata yang betul. Penggunaan dialek ini memainkan peranan penting membantu guru dalam proses PdP dalam kelas di negeri yang mempunyai dialek.

Rujukan

- Abdul Aziz Yusuf. (2003). *Komunikasi untuk pengurus*. Utusan Publication & Distributor Sdn. Bhd.
- Ahmad Omar. (2006). *Sebutan Bahasa Melayu baku dalam kalangan penutur. Satu Kajian Kes* (Doctoral dissertation, Fakulti Bahasa, Universiti Pendidikan Sultan Idris).
- Ang Lay Hoon & Che Radiah Mezah. (2012). Masalah penggunaan Bahasa Melayu dalam kalangan pelajar etnik Cina di Malaysia. *SOSIOHU MANIKA*, 5(2), 215-226.
- Anuar Ahmad & Nelson Jingga. (2017). Pengaruh kompetensi kemahiran guru dalam pengajaran terhadap pencapaian akademik pelajar dalam mata pelajaran Sejarah. *Jurnal Kurikulum & Pengajaran Asia Pasifik*, 3(2), 1-11.
- Azrizan Abu Bakar & Karim Harun. (2015). Penggunaan kata ganti nama dialek Kelantan dalam aplikasi WhatsApp. *Jurnal Melayu*, 14(2), 291-306.
- Baxter, L. A., & Babbie, E. R. (2003). *The basics of communication research*. Holly J. Allen, Thomson Learning.
- Chew Fong Peng. (2016). Masalah pembelajaran Bahasa Melayu dalam kalangan murid Cina sekolah rendah. *Jurnal Pendidikan Bahasa Melayu*, 6(2), 10-22.
- Fathiah Mustaffa. (2009). *Kemahiran berkomunikasi secara berkesan dalam kalangan pelajar Sarjana Muda Sains serta Pendidikan* (Pengajian Islam) (Doctoral dissertation, Universiti Teknologi Malaysia).
- Fuziah Shaffie. (2013). *Komunikasi dalam Kerja Sosial*. UUM Press.
- Hassan Ahmad. (2000, Julai 7). *Ragam Bahasa Melayu*. Utusan Malaysia.
- Kementerian Pendidikan Malaysia. (2017). *Pelan Hala Tuju Pendidikan Bahasa Melayu 2016-2025*. Bahagian Perancangan dan Penyelidikan Dasar Pendidikan.
- Mazni Muhammad, Roslee Talip & Muhammad Suhaimi Taat. (2019). Pengaruh kualiti pengajaran dan pembelajaran terhadap kepuasan belajar pelajar kolej-kolej swasta di Sabah. *Jurnal Ilmi*, 9(1), 102-119.
- Mohammad Shahrul Nizam Abd Wahid & Muhammad Zaid Daud. (2018). Individu dan pemilihan dialek: Kajian kes di Kota Samarahan, Sarawak. *MIRJO*, 3(3), 11-21.
- Mohd Khairuddin Abdullah, Khalid Johari, Chuchu & Halimah Laji. (2014). Komunikasi guru dalam bilik darjah dan tingkah laku delinkuen murid sekolah menengah. *Jurnal Pemikir Pendidikan*, 5, 59-77.

Mohd Tarmizi Hasrah. (2018). Dialek Melayu di Hulu Kelantan: Laporan awal. *Jurnal Bahasa*, 18(2), 219-252.

Nurul Salmi Mohd Dazali & Mohd Isha Awang. (2016). Tahap kemahiran komunikasi dalam kalangan pelajar Sarjana Muda Pendidikan IPTA di Utara Semenanjung Malaysia. *Jurnal Pendidikan Bahasa Melayu*, 4(2), 44-56.

Pramela Krish, Kamisah Osman, Subahan T., & Zanaton Iksan. (2014). Persepsi pelajar prasiswazah Program Pengajian Bahasa Inggeris mengenai kecekapan sendiri dalam kemahiran kebolehgajian dalam sektor pekerjaan. *Kajian Malaysia: Journal of Malaysian Studies*, 32(2), 93–112.

Rahazimah Ibrahim & Abdul Razaq Ahmad. (2018). *Pengukuhan kemahiran insaniah pelajar tahun akhir di IPTS: Cabaran menempuhi alam kerjaya*. Seminar Antarabangsa Isu-Isu Pendidikan. 5 Julai 2018. Auditorium Utama, Fakulti Pendidikan, Universiti Malaya.

Salinah Jaafar. (2015). *Penggunaan bahasa ibunda secara inklusif dalam pendidikan dengan rujukan kepada Bahasa Melayu*. Seminar Sambutan Hari Bahasa Ibunda Antarabangsa, Kelantan.

Shahidi A.H., Mohamad Firdaus Azaharuddin, Rahim Aman, & Muhamad Syahmi Shabri. (2020). Pemetaan isoglos varian dialek Terengganu berasaskan aplikasi sistem maklumat geografi. *GEOGRAFIA. Malaysian Journal of Society and Space*, 16(4), 179-196.

Shahidi A. H. & Rahim Aman. (2010). *Pengaruh Dialek dalam Pertuturan Bahasa Melayu Standard: Pencerakinan Bunyi Berasaskan Spektrogram*. *Jurnal Bahasa*, 10(2), pp. 287-297.

Siti Noraini Hamzah, Nor Hashimah Jalaluddin, & Zaharani Ahmad. (2014). Variasi dialek Melayu di Perak Utara: Analisis geolinguistik. *Jurnal Linguistik*, 18 (2), 30-46.

Siti Rahimah Mustaffa, Raja Masittah Raja Ariffin, Adi Yasran Abdul Aziz & Mohd Sharifudin Yusop. (2017). Pelestarian dialek Kelantan di Besut dan kaitannya dengan pembentukan jati diri. *Jurnal Bahasa*, 17 (1), 145-173.

Tay Meng Guat. (2003). *Satu tinjauan terhadap sikap dan masalah guru Bahasa Melayu di Sekolah Rendah Jenis Kebangsaan*. Maktab Perguruan Batu Lintang.

Umni Kulsum. (2018). *Speech variations in Arabic language communication in modern pesantren*. In 2nd International Conference on Culture and Language in Southeast Asia (ICCLAS 2018). Atlantis Press.

Worchel, S., Rothgerber, H., Day, E. A., Hart, D., & Butemeyer, J. (1998). Social identity and individual productivity within groups. *British Journal of Social Psychology*, 37, 389-413.

Yahya Buntat & Muhamad Shahabudin Hassan. (2010). *Kemahiran Komunikasi dalam Meningkatkan Keyakinan Diri Pelajar. Satu Tinjauan di Kalangan Ahli Jawatankuasa Kolej Mahasiswa*. Universiti Teknologi Malaysia.

Zaliza Zubir & Zuliana Zubir. (2014). Pengaruh budaya yang mempengaruhi wujudnya perbezaan penggunaan dialek di kawasan Pendang, Kedah. *Journal of Human Development and Communication*, 3, 93-113.